

КОНСТИТУЦИЈАЛЫҚ ЖӘНЕ ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ /
КОНСТИТУЦИОННОЕ И АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО /
CONSTITUTIONAL AND ADMINISTRATIVE LAW

ӘОЖ 352.075:347.193.2
МҒТАР 10.16.02

М.К. Әбдірахманов, Э.С. Майшекина
Alikhan Bukeikhan University, Семей қ., Қазақстан Республикасы

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУДЫҢ
ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫНЫҢ КЕЗЕҢДЕРІН ҚҰҚЫҚТЫҚ ТАЛДАУ**

Аннотация. Мақалада жергілікті өзін-өзі басқару мәселесінің Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бүгінгі таңға дейін қоғамдық-саяси, құқықтық, әлеуметтік тұрғыдан көптеген өзгерістерге ұшырағандығы зерттелген. Нормативтік құқықтық база зерттеліп, шетелдік тәжірибе қарастырылған, статистикалық мәліметтер мен тиісті ұсыныстар берілген.

Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқарудың негізгі қағидаттары мен тәсілдерін жетілдіруге болатын сапалы тәсілдерді бекіту мақаланың мақсаты болып табылады. Бұл ретте жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өкілдері арасында функциялар мен тапсырмалардың жүйесінің болмауы Қазақстан үшін бүгінгі таңда өзекті мәселе болып табылатыны дәлелденді.

Авторлар аталған мәселелердің шешу жолдарын ұсынады, жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін дамыту арқылы халықтың мүдделері мен қажеттіліктерін неғұрлым тиімді және жедел қанағаттандыруға мүмкіндік беретіні анықталды, бұл Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық мәртебесіне оң әсерін тигізетіні сөзсіз.

Түйінді сөздер: тұрғындар; мәслихат; сайлау; депутат; халық; мемлекеттік басқару, орталықсыздандыру; азаматтық қоғам.

М.К. Абдрахманов, Э.С. Майшекина
Alikhan Bukeikhan University, г. Семей, Республика Казахстан

**ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЭТАПОВ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ МЕСТНОГО
САМОУПРАВЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН**

Аннотация. В статье проанализированы изменения местного самоуправления в общественно-политическом, правовом, социальном плане от обретения Казахстаном независимости до наших дней. Изучена нормативная правовая база, рассмотрен зарубежный опыт, приведены статистические данные и даны соответствующие рекомендации.

Целью работы является закрепление качественных подходов к совершенствованию основных принципов и подходов работы местного самоуправления в Казахстане. При этом было доказано, что отсутствие системы функций и поручений среди представителей органов местного самоуправления является актуальной проблемой для Казахстана в нынешнем этапе его развития.

Авторы предлагают пути решения указанных проблем. Установлено, что развитие системы местного самоуправления позволит более эффективно и оперативно удовлетворять интересы и потребности населения, что, несомненно, окажет положительное влияние на социально-экономический статус Казахстана.

Ключевые слова: население; маслихат; выборы; депутат; народ; государственное управление, децентрализация; гражданское общество.

M.K. Abdrakhmanov, E.S. Maishekina
Alikhan Bokeikhan University, Semey c., the Republic of Kazakhstan

LEGAL ANALYSIS OF THE STAGES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract. The article analyzes the changes of local self-government in socio-political, legal, social terms from Kazakhstan's independence to the present day. The regulatory framework has been studied, foreign experience has been reviewed, statistical data have been provided and appropriate recommendations have been given.

The aim of the work is to consolidate qualitative approaches to improving the basic principles and approaches of local self-government in Kazakhstan. At the same time, it was proved that the lack of a system of functions and assignments among representatives of local self-government bodies is an urgent problem for Kazakhstan at the current stage of its development.

The authors suggest ways to solve these problems. It is established that the development of the local self-government system will make it possible to meet the interests and needs of the population more efficiently and promptly and promptly, which will undoubtedly positively impact Kazakhstan's socioeconomic status.

Keywords: population; maslikhat; elections; deputy; people; public administration, decentralization; civil society.

DOI: 10.52425/25187252_2023_28_18

Кіріспе. «Қазақстан Республикасында жергілікті маңызы бар мәселелерді тұрғын халықтың өзі шешуін қамтамасыз ететін жергілікті өзін-өзі басқару танылады. Жергілікті өзін-өзі басқаруды тұрғын халық тікелей жүзеге асырады, сондай-ақ ол мәслихаттар және халық топтары жинақы тұратын аумақтарды қамтитын жергілікті қоғамдастықтардағы басқа да жергілікті өзін-өзі басқару органдары арқылы жүзеге асырылады» деп Ата заңымызда жазылған¹.

Жергілікті маңызды мәселелерді шешу барысында жергілікті тұрғын халықтың пікірі не болмаса билік пен халықтың белгілі бір ортақ келісімге келуі қажет, ондай болмаған жағдайда жергілікті басқару органдары мен тұрғын халық арасында келіспеушілік пайда болуы мүмкін.

Өткір әлеуметтік-экономикалық өзгерістерден туындаған қазіргі жағдайда қоғамда қалыптасқан құқықтық институттарды реформалау қажеттілігі туындап отыр. Бұл олардың мемлекет қызметінің негізі екендігіне байланысты, сәйкесінше олардағы кемшіліктердің немесе ескірген элементтердің болуы қоғамдық қатынастарға

теріс әсер етеді [1, 28 б.].

Қазақстан үшін қазіргі кезеңде дамыған құқықтық мемлекет ретінде бұл аспект ерекше назар аударуды қажет етеді. Осы зерттеу аясында Қазақстанның мемлекеттік басқаруы мен құқықтық жүйесін дамыту, жергілікті өзін-өзі басқару органдары жүйесін қалыптастыру және дамыту призмасы арқылы қарастырылды. Бұл институтты зерттеудің өзектілігі 2021 жылдың 18 тамызында жарияланған «Қазақстан Республикасында жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің № 639 Жарлығын қарастырдық².

Бұл фактор Қазақстанда орталықсыздандыру саясатын сапалы дамытудың және қоғамды мемлекеттік басқаруға тартудың маңыздылығын айғақтайды.

Сонымен бірге ғылыми ортада талқылаулардың болуы, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін қалыптастыруға деген көзқарастардың мемлекеттік деңгейде жоғарыда аталған мәселелердің қоғамдағы шешімін таппай келе жатқан мәселенің бар

¹ Қазақстан Республикасының Конституциясы: Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_ (жүгінген күні: 03.04.2023).

² Қазақстан Республикасында жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 18 тамыздағы №639 Жарлығы [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000639> (жүгінген күні: 27.03.2023).

екендігін және оның қажеттілігін көрсетеді. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік басқарудың заманауи ерекшеліктерін ескере отырып талдау қажеттігі туындап отыр.

Халықаралық құқық пен Қазақстан Республикасы (бұдан әрі – ҚР) Конституциясының өзара байланысын зерттеу барысында объективті түрде осы институттардың өзара байланысы туралы мәселе туындайды, ол халықаралық немесе ұлттық құқық басымдылығының жалпы ғылыми-тәжірибелік мәселесінің бөлігі болып табылады [2, 22 б.].

Жергілікті өзін-өзі басқару мәселесін зерттеуде Еуропалық Хартияның орны ерекше, осы тұрғыдан қарағанда халықаралық құқық пен ұлттық құқықтың өзара байланысы туралы зерттеушілердің тұжырымдамасы әр түрлі. Көптеген мемлекеттердің заңнамаларында Еуропалық Хартиясында қарастырылған тұжырымдамаларды басшылыққа алған.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мақаланың мақсатына қол жеткізу үшін мынадай міндеттер орындалды: Қазақстанда осы құқықтық институтты қалыптастырудың тарихи ерекшеліктері айқындалды, жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін әзірлеу контексінде мемлекеттік органдар қызметінің ағымдағы нәтижелері қаралды, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызметін болашақта жетілдірудің басым тәсілдері зерттелді.

Материалдар мен әдістер. Мақалада синтез әдісі қолданылды. Синтез әдісі бөлінген элементтерді біріктірді, соның арқасында зерттелетін ұғымдар арасындағы байланыстар анықталды. Сонымен қатар ол тәуелсіздік алғаннан бүгінгі таңға дейінгі өлшемде зерттелген ғылыми мақала объектісін қалыптастыруға мүмкіндік берді. Зерттеудегі формальды құқықтық әдіс мақаланың мазмұнына жауап берді. Оны қолдану сәйкесінше құқықтық жазықтықта жатқан зерттеу саласына байланысты болды. Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін қалыптастырудың негіздері мен тәсілдерін регламенттейтін әртүрлі нормативтік-құқықтық құжаттардың ережелерін зерделеу үшін формальды-құқықтық әдіс қолданылды.

Мақалада тақырыпқа сәйкес тиісті

мекемелер мен органдардан статистикалық мәліметтер талқылауға алынған.

Нәтижелер. Тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстанның мемлекеттік реттеу саласында түбегейлі өзгерістер болды. Ол қазақ халқының, оның ішінде әртүрлі аумақтық бірліктердің мүдделеріне негізделді. Бұл тәсіл 1991 жылғы 15 ақпандағы «Жергілікті өзін-өзі басқару және Қазақ КСР халық депутаттарының жергілікті Кеңестері туралы» Заңында көзделген болатын. Оның ережелері мінсіз емес, өйткені олар өкілді органдар қызметі мен өзара іс-қимылының «тік иерархиясын» қарастырған.

Жергілікті өзін-өзі басқару органдарына жеткілікті автономия берілмеді, өйткені олардың шешімдері жоғары органдардың бақылауында болды. Сонымен қатар 1992 жылдан бастап кеңес органдарының қызметі толығымен тоқтатылған кезде, жергілікті өзін-өзі басқару жүйесі өзінің маңыздылығын жоғалтты, ал жергілікті әкімшіліктер оның орнын алды. Соңғылары Қазақстан Республикасы Президентінің бақылауында болғаны атап өтілді.

1993 жылғы ҚР Конституциясының 90-бабына назар аударылды, өйткені оның ережелері жергілікті өкілді және атқарушы органдардың Қазақстанның әкімшілік-аумақтық бөлінісінің негіздері, сондай-ақ жергілікті маңызы бар мәселелерді шешу ерекшеліктері негізінде құрылғанын көздеді. Сонымен қатар бұл нормативтік құжат жергілікті өкілді органдарды сайлау тәртібін бекітті. Мұндай органдарды Қазақстан халқы бес жыл мерзімге сайлады, ал оларды кәсіби кадрлармен толықтыру тағайындау жолымен жүргізілді. Осыған сүйене отырып, өкілді органдардың қызметі республика Президентінің бақылауында болды және ҚР Жоғарғы Кеңесімен өзара байланыста жүзеге асырылды.

Орталықсыздандыру рәсімін аяқтау «Қазақстан Республикасының жергілікті өкілді және атқарушы органдары туралы» 1993 жылғы 10 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Заңы есебінен жүзеге асырылды, өйткені онда мәслихаттар (жергілікті өкілді органдар) бағыныштылық қатынастарымен байланысты емес.

Құқықтық шеңбердегі өзгерістер 1995 жылы ҚР-ның жаңа Конституциясының бекітілуімен болды. Көбінесе жергілікті өзін-өзі басқару органдарының конституциялық деңгейде берілген өкілеттіктер шегінде тәуелсіздік алуы болды. Сонымен бірге олардың білім алуына негізделген аспектілер, атап айтқанда, сайлау немесе сайланбалы органдар арқылы сипатталды. Соған қарамастан мәслихаттар өз шешімдерін жергілікті атқарушы органдармен келісуге міндетті екені атап өтілді, бұл бюджет қаражатын бөлу, сондай-ақ шешімдердің күшін жою тұрғысынан көрініс тапты. Қазақстанда мәслихат әкімдікке (жоғарғы басшыларға, оның ішінде Республика Президентіне) бағынатын басқарудың «тік жүйесі» әлі де сақталуда.

Қазақстан мемлекеттілігінің қалыптасуына тән қасиет – әлеуметтік қақтығыстар мен жауласушылықтардың болмауы. Бұл жұртшылық арасында әртүрлі құқықтық институттарға, тиісінше, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына қолдаудың қалыптасуына әкелді. 2001 жылы «Қазақстан Республикасындағы жергілікті және мемлекеттік басқару туралы» Заң қабылданды. Оның рөлі қоғам үшін өте маңызды болды, өйткені ол әкімшілік-аумақтық бірліктерді басқару тәртібін бекітті, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару органдарының құзыретін қалыптастыру мен дамыту тәсілдерін анықтады.

Жергілікті өзін-өзі басқару органдары жүйесін дамыту перспективаларын талдай отырып, ҚР Президентінің 2021 жылғы 18 тамыздағы Жарлығына назар аударылды, ол ҚР-да жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекітті. Олардың ішінде жергілікті басқару органдарының, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқарудың оқшауланған өкілеттіктерінің болашақ кезең-кезеңімен жіктелуі, соңғысының мүмкіндіктерін кеңейту көзделген. Бұл оларға абаттандыру саласында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау мүмкіндігін беру арқылы қамтамасыз етіледі, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу шараларын жүзеге асыру, адамдарға мемлекеттік қызметтердің

жекелеген түрлерін көрсету болып табылады. Сонымен қатар Тұжырымдамада жұртшылықты жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызметіне белсенді тарту туралы ережелер белгіленген. Маңызды қадам – 2024 жылдан бастап ауылдық округтер әкімдерін, сондай-ақ кеңестерді (жергілікті қоғамдастық жиындарын) тікелей сайлау арқылы жүзеге асырады. Бұл тәсіл атап айтқанда, ауылдық округтерде жергілікті өзін-өзі басқару органдарын қалыптастыру жағдайында сайлауды кеңейтуге мүмкіндік береді.

Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқару органдары өз қызметін негіздейтін негізгі құқықтық және әлеуметтік принциптерді талдай келе, орталықсыздандырудың бірыңғай моделін заңнамалық тұрғыдан бекіту перспективті бағыт екені анықталды.

Жергілікті өзін-өзі басқаруда мемлекеттік мекемелер мен жеке және заңды тұлғалардың арасында туындайтын даулы мәселелерді шешуде сот жүйесінің атқаратын орны ерекше.

Әкімшілік процесуалдық құқықты мақсаты мен қорғау бағыттарына байланысты өзге процесуалдық құқықтармен ортақ ережелерімен бірге ерекше қағидаларын да ескеру қажет. Азаматтық процесте тараптардың үстемдігі мен еркіндігіне және жарыспалығына басымдық беріп, сот өндірісіне тараптардың толық иелік етуі сақталса, қылмыстық процесс мемлекет билігінің үстемдігін сақтап, автономдық пен еркіндік қағидасы қолданылмайды, қоғам немесе тұлғалар қорғалады [3, 23 б.].

Сәйкесінше Абай облысы Мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотына жергілікті жердегі жеке және заңды тұлғалардың мемлекеттік мекемелер арасындағы туындаған істердің статистикалық мәліметтері анықталды. 2022 жылдың 4-тоқсаны бойынша 208 талап-арыздар түскен, соның 44-і қаралып шешім шығарылған, соның 26-і қанағаттандырылса, 18-і кері қайтарылған. 2023 жылдың 1-тоқсаны бойынша 165 талап-арыз түскен, 30 іс қаралып, шешім шығарылған, оның 15-сі қанағаттандырылса, 15-сі кері қайтарылған.

Сотта қаралған істерді саралай келе

көбінесе талап-арыз беруші тұрғын халықтың құқықтық білімдерінің жеткіліксіздігі мен немқұрайлығы орын алғанын анықтадық.

Талқылау. А.А. Кирееваның зерттеуіне назар аударсақ, онда ол Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін құқықтық реттеудегі қазіргі кемшіліктерін зерттеген, соның бірі «жергілікті өзін-өзі басқару» ұғымының нақты анықтамасының жоқтығы екенін анықтай алды. Тиісінше, ол «Жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» заңында өз кезегінде жергілікті өзін-өзі басқарудың Еуропалық Хартиясында қарастырылған тұжырымдаманы бекіту қажет екенін атап өтті. Сонымен қатар Қазақстан заңнамасында жергілікті мемлекеттік басқару және жергілікті өзін-өзі басқару ұғымдары әлі ажыратылмағанын анықтауға мүмкіндік беретіндігіне назар аударды. Сондай-ақ «жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» заң жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қарамағына, бірақ мемлекеттік органдардың юрисдикциясына жатқызылған заттардың көлемін қажетті деңгейде жіктемейтіні дәлелденді. «Мемлекеттік істер» және «жергілікті қоғамдастық істері» арасындағы айырмашылықтың болмауынан тұрады. А.А. Киреева аталған кемшіліктерді жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызметін реттейтін Қазақстан заңнамасына өзгерістер енгізу есебінен реттеу қажет деп санайды [4, 1 б.].

В.П. Шеломенцеваның зерттеуіне ерекше назар аударылды, өйткені ол тиісті аумақтың билік органдары мен тұрғындары арасындағы кері байланыс жүйесіндегі жергілікті өзін-өзі басқару органдарының орнын сипаттайды. В.П. Шеломенцеваның пікірінше Қазақстанда мұндай байланысқа кедергі келтіретін үш мәселені анықтады. Жергілікті мәселелерді шешуге қатысты процестерге халықтың қатысу деңгейінің төмендігі басты назарда. Біріншіден, мәселе азаматтар тек өзін-өзі басқарудың ресми субъектісі болып табылады. Тиісінше, билік тарапынан белгілі бір жергілікті мәселені қарау және шешу процесіне барлық тілек білдірушілерді уақтылы хабардар ету және жинау (тарту) мүмкін емес. Екіншіден, қазіргі уақытта өңірлер республикалық бюджетке

қаржылық тәуелді. Тиісінше, бұл жергілікті өзін-өзі басқару органдарының даму үдерісін, сондай-ақ олардың жобалар мен жергілікті жоспарларды іске асыруын айтарлықтай бәсеңдетеді. Үшіншіден, В.П. Шеломенцева билік өкілдерінің халықпен үздіксіз байланысының қажеттілігін атап өтті, ол дегеніміз билік өкілдерінің халыққа жергілікті жерге бөлінген қаржы туралы хабарлама беру және атқарылып жатқан жұмыстар бойынша есеп беруі.

Осылайша, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызметіне қатысуы мен қолдауына халықтың қызығушылығын арттыру үшін сипатталған проблемаларды шешу қажет [5, 1055 б.].

Жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін дамыту жолдарын З.А. Сәрсенбеков қарастырды. Ол бұл үдеріс халықтың мұндай органдарға деген ықыласы мен сеніміне толығымен байланысты екенін атап көрсетеді. Америка Құрама Штаттарының тәжірибесін пайдалана отырып, З.А. Сәрсенбеков азаматтар салық төлеуші ретінде пайдаланатын арнайы платформа қалыптастыруды ұсынады. Бұл тәсілдің мәні «Менің қалам» деп аталатын арнайы қосымшаны әзірлеу арқылы ашылады, онда азамат өзі төлеген салықтардың мақсатын дербес бақылай алады. Мұндай тәжірибе шын мәнінде тиімді, өйткені ол мемлекеттік биліктің, сондай-ақ тікелей жергілікті өзін-өзі басқару органдарының ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді. Бұл болашақта жергілікті маңызы бар мәселелерді шешуге тартылатын азаматтардың санына, сондай-ақ олардың төлемақы төлеуіне оң әсерін тигізеді. З.А. Сәрсенбеков жоғарыда сипатталған ұстаныммен келіседі, өйткені мұндай платформаны әзірлеу мемлекеттік органдардың азаматтармен кері байланысын қамтамасыз етуді жеңілдетеді деп санайды. Сонымен қатар аумақтық қоғамды жақсартуға бағытталған жоспарлар мен жобаларды қалыптастыруда халық арасында бастамашылықты арттырады [6, 66 б.].

Қорытынды. Ғалымдардың ұстанымдары мүлде бөлек екені анықталды. Бұл Қазақстанның әлеуметтік-құқықтық нормаларына түбегейлі өзгерістер енгізу, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының

жұмысын дамыту және жетілдіру мүмкіндігін көрсетеді. Сонымен қатар заңнамадағы өзгерістерге қатысты талданған идеялар басымдыққа ие. Алайда, оларды жүзеге асыру барысында құқықтық қайшылықтардың пайда болуын болдырмау үшін қолданыстағы нормативтік құқықтық актілердің ережелерін өзгерту де қажет.

ҚР Президентінің жолдауларында жергілікті өзін-өзі басқару саласында өте орынды жазылған, бірақ соны іс жүзінде жүзеге асыру бүгінгі күннің негізгі талабы болып отыр. Қазіргі таңда да жергілікті өзін-өзі басқару мәселесіне байланысты атқарылып жатқан жұмыстар аз емес. Елімізде жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту мен жетілдіру тек жергілікті жердегі әкімшілік пен мәслихат депутаттарының ғана міндеті емес, оған бүкіл халық болып ат салысуымыз керек.

Мақаланы қорытындылай келе мынандай ұсыныстар жасаймыз:

Бірінші. Азаматтық қоғамды жетілдіру үшін халықтың құқықтық, әлеуметтік және экономикалық білімін арттыру қажет екені айтпаса да түсінікті, себебі бүгінгі таңда тәуелсіздікке қолжеткізгенімізге 30 жылдан асып отыр, яғни халықтың, әсіресе, жастардың құқықтық білімі артқандығы байқалады. Мәселен, Абай облысы Семей қаласының Комсомол кентінің жаңадан салынып жатқан үйлердің тұрғындарының басым бөлігі жас отбасылар. Осы тұрғындар арасынан сайланған мәслихат депутаты ортақ 250-ден асатын тұрғындардан тұратын уацапқа барлық осы жердегі мәселелер туралы хабарлама ала алатын жағдай жасалған. Жергілікті жердегі мәслихат депутаты жергілікті халықпен тікелей және қалалық мәслихат сайттары, Instagram, facebook әлеуметтік желілері арқылы тұрғылықты халықтың өзекті мәселелерін шешуге ат салысады.

Нақтыласақ азаматтық қоғам мүшелері де, қоғамдық кеңес те жергілікті жердің мәселесін тұрғын халықтан артық білмейді, сондықтан мәслихат депутаттарына халықпен етене жақын араласу үшін осындай аудандар

мен кенттерден он адамнан аспайтын «белсенділер бірлестігін» құру қажет деп санаймыз. Екіншіден осы қадамдар арқылы халықты өзін-өзі басқаруға деген сенімімен қызығушылығын оята аламыз деген пікірдеміз.

Екінші. Жергілікті мәслихат депутаттарының өкілеттігін арттыру, яғни жергілікті мемлекеттік басқару мен жергілікті өзін-өзі басқарудың ара жігін ажырату. Мәселен Қазақстан Республикасының Бюджет кодексінің 79-бабының 1-ші тармағында Жергілікті бюджет туралы аудан (облыстық маңызы бар қала) мәслихатының шешімін іске асыру туралы аудандық маңызы бар қала, ауыл, кент, ауылдық округ әкімі шешімінің жобасын тиісті әкімшілік-аумақтық бірлік әкімінің аппараты әзірлейді³. Сәйкесінше көптеген мәселелерді шешуде соңғы сөз әкімде қалатындығы айтпаса да анық. Жергілікті бюджетті бөлу мен оған басшылық жасауды мәслихат депутаттарының өкілеттілігіне көшірілсе. Мәслихат депутаттарына жергілікті жерді жетілдіру үшін нақты мақсаттар мен міндеттер қойып оның жүзеге асыруын талап ету қажет деп санаймыз.

Үшінші. Жергілікті жердегі әкімнің өкілеттігін азайту. Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы заңының 1-бабының 1-тармағында «Әкім – жергілікті атқарушы органды (ол құрылған жағдайда) басқаратын және тиісті аумақта мемлекеттік саясаттың жүргізілуін, Қазақстан Республикасы орталық мемлекеттік органдарының барлық аумақтық бөлімшелерінің үйлесімді қызмет істеуін, тиісті бюджеттен қаржыландырылатын атқарушы органдарға басшылықты қамтамасыз ететін, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жергілікті мемлекеттік басқару өкілеттігі және өзін-өзі басқару функциялары берілген, тиісті аумақтың әлеуметтік-экономикалық дамуының жай-күйіне жауапты Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметінің өкілі»⁴ делінген. Жоғарыда айтылған Қазақстан Республикасының

³ Қазақстан Республикасының Бюджет кодексі: Қазақстан Республикасының 2008 ж. 4 желтоқсандағы №95-IV Кодексі [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K080000095_ (жүгінген күні: 06.06.2023).

⁴ Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы: Қазақстан Республикасының 2001 ж. 23 қаңтардағы №148 Заңы [Электрондық ресурс] – Айналыс режимі: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z010000148_ (жүгінген күні: 06.06.2023).

жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы заңының 1-бабының 1-тармағындағы өкілеттіктерінен шеттетілсін, ол бақылаушы ретінде жергілікті жердегі мәселелерді заңи тұрғыдан қадағалаушы ретінде танылса деген ұсынысымыз бар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Berikashvili, G. Modernized local self-government as the main factor of socio-economic development [Electronic resource] / G. Berikashvili // American Scientific Journal, 2021. – №47. – Pp. 28-31. – Access mode: <https://pdfs.semanticscholar.org/4ab3/5d687d4dbe801e904f44026b2d3a17531415.pdf> (Access data: 22.03.2023).
2. Абдрасулов, Е.Б. Конституция Республики Казахстан и международное право / Е.Б. Абдрасулов // Құқық қорғау органдары академиясының жаршысы. – 2021. – №1(19). – С. 20-31.
3. Есенжолов, Н.Е. Қазақстандағы әкімшілік юстиция моделінің қалыптасу мәселелері / Н.Е. Есенжолов // Құқық қорғау органдары академиясының жаршысы. – 2022. – №3(25). – 23-32 б.
4. Kireyeva, A.A. Methodological approaches to assessing the level of vulnerability of settlements in Kazakhstan [Electronic resource] / A.A. Kireyeva, et al. // Sustainable Development And Green Growth On The Innovation Management Platform. Web of Conferences №291, 2021. – Pp. 1-6. – Access mode: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2021/67/e3sconf_sdgg2021_03004/e3sconf_sdgg2021_03004.html (Access data: 22.03.2023).
5. Shelomentseva, V.P. Analysis of Influence of Territorial Socioeconomic Development on Psychosocial Condition of Population (as Exemplified by Central Kazakhstan) [Electronic resource] / V.P. Shelomentseva, et al. // Journal of Siberian Federal University. – 2022. – №15(7). – Pp. 1055-1066. – Access mode: <https://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/145602> (Access data: 22.03.2023).
6. Сарсенбеков, Ж.Б. Сравнительный анализ опытов реформирования институтов местного самоуправления РК и США / Ж.Б. Сарсенбеков, К.К. Утеева // Актуальные научные исследования в современном мире. – 2021. – №6-4(74). – С. 66-70.

References:

1. Berikashvili, G. Modernized local self-government as the main factor of socio-economic development [Electronic resource] / G. Berikashvili // American Scientific Journal, 2021. – №47. – Pp. 28-31. – Access mode: <https://pdfs.semanticscholar.org/4ab3/5d687d4dbe801e904f44026b2d3a17531415.pdf> (Access data: 22.03.2023).
2. Abdrasulov, E.B. Konstitucija Respubliki Kazahstan i mezhdunarodnoe pravo / E.B. Abdrasulov // Құқық қорғау органдары академиясының жаршысы. – 2021. – №1(19). – С. 20-31.
3. Esenzholov, N.E. Қазақстандағы әкімшілік justicija modeliniң qalyptasu мәseleleri / N.E. Esenzholov // Құқық қорғау органдары академиясының жаршысы. – 2022. – №3(25). – 23-32 б.
4. Kireyeva, A.A. Methodological approaches to assessing the level of vulnerability of settlements in Kazakhstan [Electronic resource] / A.A. Kireyeva, et al. // Sustainable Development And Green Growth On The Innovation Management Platform. Web of Conferences №291, 2021. – Pp. 1-6. – Access mode: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2021/67/e3sconf_sdgg2021_03004/e3sconf_sdgg2021_03004.html (Access data: 22.03.2023).
5. Shelomentseva, V.P. Analysis of Influence of Territorial Socioeconomic Development on Psychosocial Condition of Population (as Exemplified by Central Kazakhstan) [Electronic resource] / V.P. Shelomentseva, et al. // Journal of Siberian Federal University. – 2022. – №15(7). – Pp. 1055-1066. – Access mode: <https://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/145602> (Access data: 22.03.2023).
6. Sarsenbekov, Zh.B. Sravnitel'nyj analiz opytov reformirovanie institutov mestnogo samoupravlenija RK i SSHA / Zh.B. Sarsenbekov, K.K. Uteeva // Aktual'nye nauchnye issledovanija v sovremennom mire. – 2021. – №6-4(74). – С. 66-70.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ / INFORMATION ABOUT AUTHORS

Медет Каучерханұлы Әбдірахманов – Alikhan Bokeikhan University докторанты, заң ғылымдарының магистрі, e-mail: medet-abdrahmanov@mail.ru.

Абдрахманов Медет Каучерханович – докторант Alikhan Bokeikhan University, магистр юридических наук, e-mail: medet-abdrahmanov@mail.ru.

Abdrakhmanov Medet Kaucherkhanovich – Doctoral student of Alikhan Bokeikhan University, Master of Law, e-mail: medet-abdrahmanov@mail.ru.

Эльдана Советовна Майшекина – Alikhan Bokeikhan University мемлекеттік-құқықтық пәндер кафедрасының меңгерушісі, философия докторы (PhD), e-mail: eldana_18@mail.ru.

Майшекина Эльдана Советовна – заведующая кафедрой государственно-правовых дисциплин Alikhan Bokeikhan University, доктор философии (PhD), e-mail: eldana_18@mail.ru.

Maishekina Eldana Sovetovna – Head of the Department of State and Legal Disciplines of Alikhan Bokeikhan University, Doctor of Philosophy (PhD), e-mail: eldana_18@mail.ru.